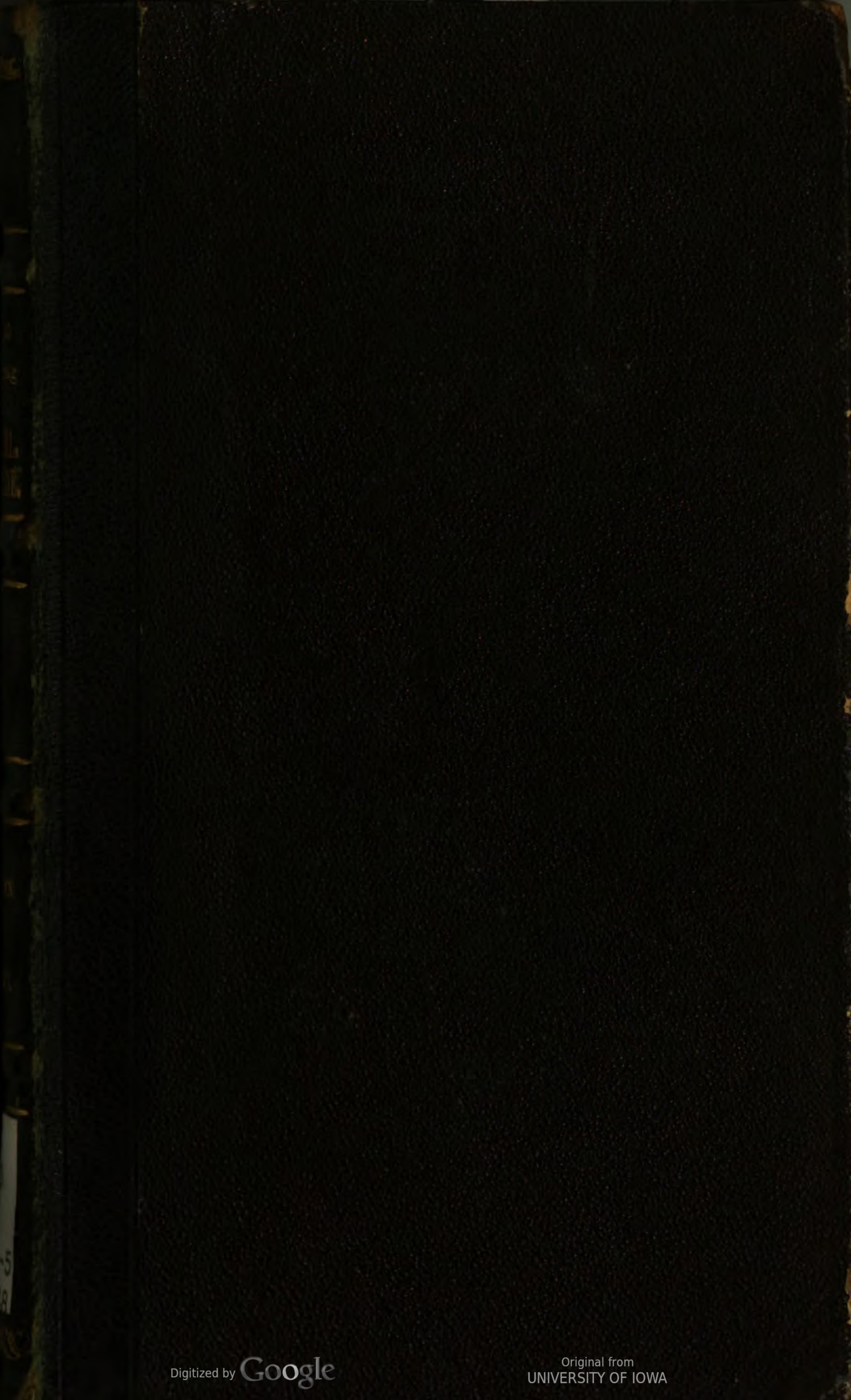

DATE DUE

GAYLORD			PRINTED IN U.S.A.

VERSLAGEN EN BERIGTEN

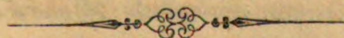
UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

VIJFDE JAARGANG.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1848.

BERIGT.

Toen de Redactie voor vijf jaren het plan vormde om de *Vereeniging ter bevordering der Oude Nederlandsche Letterkunde* op te rigten, had zij zich niet durven vleijen dat een zoo gewenschte uitslag reeds spoedig na de uitgave van het door haar verspreid *Berigt* (zie *Verslagen en Berigten* der Vereeniging, 1844, bl. 11—16) hare pogingen zou bekroonen; evenmin had zij kunnen verwachten dat aan die Vereeniging zulk een langdurig bestaan zou te beurt vallen. Immers wanneer zij in aanmerking nam, hoe gering de belangstelling was, welke men destijds voor de voortbrengselen der Middel-Nederlandsche Letterkunde betoonde, en hoe daaruit van zelf voortvloeide dat gewoonlijk slechts een uiterst gering debiet aan uitgaven van die stukken te beurt viel, was het weinig te vermoeden, dat het getal der deelnemers in de ontworpen Vereeniging weldra tot ruim driehonderd zou klimmen. Aan de verpligtingen, die zij bij haar *Berigt* heeft op zich genomen, heeft zij, zoo zij meent, steeds voldaan en eene aanzienlijke reeks van Middel-Nederlandsche stukken ziet het licht, welker uitgave men voor een vijftal jaren naauwelijks

mogelijk had gewaand. Terwijl zij dus met zelfvoldoening op de door haar afgelegde baan meent te mogen terugzien, mag zij echter daarbij voor de toekomst de oogen niet sluiten. De zeer bepaalde aard der stukken, die zij uitgaf, veroorzaakte dat na een tweejarig bestaan der Vereeniging het getal der deelnemers allengs op eene zeer merkbare wijze begon af te nemen, en sedert dat tijdstip is dat getal niet alleen nooit meer tot de vroegere hoogte geklommen, maar is het steeds meer en meer afnemende gebleven, zoo zelfs dat de krachtige ondersteuning der Regering niet tegen het daaruit voortvloeijend verlies heeft kunnen opwegen.

Daarbij komt, dat tegenwoordig de meesten der Redacteuren door maatschappelijke betrekkingen verhinderd worden, aan de Vereeniging al dien tijd te wijden, dien zij er vroeger aan konden schenken.

Aan den eenen kant dus het vooruitzigt, dat welligt een volgend jaar de uitgaven niet meer door de inkomsten te dekken zouden zijn, aan de andere zijde de wensch om geene werken uit te geven, waaraan niet alle behoorlijke zorg en moeite zou zijn ten koste gelegd, en eindelijk ook de omstandigheid, dat met den thans loopenden jaargang voor 1848—1849 *alle* aangevangen werken voltooid zullen worden: dit alles deed de Redactie besluiten, bij het einde van dien jaargang (waarvan weldra twee deelen het licht zullen zien) het bestaan der Vereeniging te doen ophouden en hare taak als geëindigd te beschouwen.

Zij vertrouwt, dat de tot nu toe door haar genoten ondersteuning haar ook voor dien korten tijd niet

zal ontbreken, opdat zij den begonnen arbeid, waar door zij meent tot den bloei der vaderlandsche letterkunde te hebben medegewerkt, moge voltooijen.

Indien onverhoopt de nog uit te geven deelen, namelijk het nog ontbrekende van *Der Leken Spieghel*, van *Sinte Franciscus Leven* en van den *Roman van Walewein*, met de daarbij behoorende inleidingen en glossaria, eenige vellen meer dan het gewoon getal van 50 mogten bedragen, zullen deze aan de deelnemers naar evenredigheid van den inteekeningsprijs (d. i. tegen 12 c[t]. per vel druks van 16 bladz.) berekend worden, met dien verstande echter, dat de Redactie ook daarin zich zelve gelijk zal blijven, dat, wanneer die meerdere vellen gering in aantal mogten zijn, zij voor den loopenden jaargang den gewonen prijs niet zal verhoogen.

Ten slotte betuigt de Redactie haren welgemeenden dank voor de belangstelling, die zij zoowel van de Regering als van de deelnemers heeft mogen ondervinden.

Leiden, 2 Augustus 1848.

Namens de Redactie voornoemd:
Dr. M. DE VRIES, *President.*
J. TIDEMAN, *Secretaris.*

De werken, welker uitgave in 1849 door de Vereeniging zal zijn tot stand gebragt, zijn: *Der Leken Spieghel*, Leerdicht van den jare 1330, toegekend aan JAN DECKERS, uitgegeven door Dr. M. DE VRIES,

in zes afleveringen; *Dboec vanden houte*, uitg. door J. Tideman, in één deel; *Roman van Karel den Groote en zijne XII Pairs* (*Roman der Lorreinen*), uitg. door Dr. W. J. A. Jonckbloet, in één deel; *Der Minnen Loep*, van Dirc Potter, uitg. door P. Leendertz, Wz., in vier afleveringen; *Roman van Walewein*, van Penninc en Pieter Vostaert, uitg. door Dr. W. J. A. Jonckbloet, in twee deelen; *Leven van Sinte Franciscus*, van Jacob van Maerlant, uitg. door J. Tideman, in drie afleveringen; benevens de jaarlijksche *Verslagen en Berigten.*

FRAGMENT

VAN EEN GEDICHT:

VANDEN VAGHEVIER DAT SENTE PATRICIUS VERTOGHET WAS.

De Koninklijke Bibliotheek te *'s Gravenhage* kwam onlangs, door onderhandschen koop, in bezit van het vierde der tot nu toe bekende handschriften van: *Der Leken Spieghel*, leerdicht van den jare 1330, toegekend aan JAN DECKERS, Klerk der stad *Antwerpen*, van welk werk de uitgave, voor deze Vereeniging, bezorgd is door Dr. M. DE VRIES.

Dat HS. op perkament, waarschijnlijk in de tweede helft der XIVe eeuw, geschreven, is wel bewaard wat betreft de gewone beschadigingen van insecten, water en vuur, maar heeft daarentegen, door eene baldadige hand, onderscheidene bladen geheel verloren. Hoe betreurenswaard deze verminking ook zij ten opzigte van het leerdicht van den beroemden Antwerpenaar, heeft toch daardoor de Mnl. letterkunde een nóg gevoeliger verlies geleden. Aan het eind namelijk van *der Leken Spieghel* en geheel daaraan aangesloten, begint een ander gedicht met den titel: *Vanden Vaghevier dat Sente Patricius vertoghet*

was, van 't welk hier, in een fragment van 434 verzen, naauwelijks iets meer dan het *Prohemium* is overgebleven, en waarvan men vroeger alleen wist dat er, in de XVIe eeuw, te *Antwerpen* meermalen een volksboek gedrukt was (1).

Dit dichterlijk verhaal bevat de middeleeuwsche overlevering van de geheimenissen, toegeschreven aan de bekende, op het eiland *Ulton*, nabij *Donegal*, gelegen grot van den Heiligen PATRICIUS, den Apostel van *Ierland.*

Volgens een uitgebreid vertoog, voorkomende in de *Acta Sanctorum* der *Bollandisten* (2), vindt men het eerst van die geheimenissen melding gemaakt in een werk van den monnik HENRICUS SALTEREYENSIS. Met de gretigheid waarmede in die tijden al het bovennatuurlijke gezocht werd, is voorzeker ook het werk van dien HENRICUS ontvangen, en er ontstonden weldra onderscheidene bewerkingen en later ook Engelsche en Fransche overzettingen en, zoo als uit het hierachter medegedeelde fragment blijkt, ook eene Mnl. vertaling van. De beroemde Anglo-Normandische dichteres MARIE DE FRANCE, die in de XIIIe eeuw zong, heeft er een belangrijk gedicht van nagelaten en in verschillende andere werken van hare tijd- of landgenooten wordt van *le Purgatore Seinz-Patriz* gesproken. Ook JAN DECKERS, de dichter van den *Leken Spieghel*, maakt er melding van (3).

Wie de Nederlandsche dichter moge zijn van de hier bedoelde legende, is mij onbekend, en de oplossing van

(1) MONE, *Uebersicht*, etc. p. 126.
(2) *Acta Sanctorum*, *Martii*, etc. — Tomus II. p. 589, seqq.
(3) B. I. C. 12. vs. 67—82. — Pag. 46, 47 der uitgave van Dr. M. DE VRIES.

die vraag zal welligt moeten bewaard blijven voor hem die gelukkig genoeg zal zijn het aan dit HS. ontbrekende gedeelte, of wel een ander afschrift van het geheel, op te sporen. De pogingen tot nu toe in het werk gesteld om, ter plaatse waar deze Codex gedurende onheugelijke tijden bewaard is, ook de uitgescheurde bladen te ontdekken, zijn zonder gevolg gebleven. Doch als ontwijfelbaar meen ik te mogen vaststellen, dat hij zijn gedicht bewerkte naar het verhaal van MARIE DE FRANCE. Deze mijne meening rust niet alleen daarop, dat er eene algemeene overeenkomst in den gang der beide verhalen bestaat, maar zij wordt nog versterkt door de omstandigheid, dat in de Mnl. vertaling geheele stukken voorkomen, die men bijna woordelijk in het Fransche gedicht wedervindt. Slechts één voorbeeld zal reeds voldoende zijn om mijn gevoelen te staven: men vergelijke daartoe vers 244—263 van ons fragment met de volgende verzen van MARIE DE FRANCE:

Après lui out en la maisun
Uns Home de grant religiun,
De bon estre è de seinte vie
Si fud Priurs del' Abbeie;
De grant aage esteit forment
Si velz fud k'il n'out k'une dent.
Tut n'aient li veil maladie
Tant cum il sunt en ceste vie;
Si dit Seint Grégoires ki fèble
Sunt par lur veillesce è endèble.
Ici nus dit de cest Priur
K'il fist faire près del' dortur
E habitacle où il mansist,
K'il à ses frères ne nuisist
Ne ne grevast pur sa fieblesce
Ses aages ne sa veillesce,
Li chanoine de la maisun

Le mistrent sovent à raisun.
Beau-pière pur Deu, dites nus,
Cum bien volez vivre entre nus? *etc.*

Een oogenblik heb ik getwijfeld of misschien de vertaling naar een Latijnsch origineel bewerkt was, toen ik in vs. 278 het blijk meende te vinden dat de vertaler, door in het oorspronkelijke *deus* in plaats van *dens* te lezen, een misslag had begaan, ligt te begrijpen wanneer het een middeleeuwsch handschrift geldt, en de lezer van dat HS. een oogenblik van onoplettendheid heeft. Doch eene meer opzettelijke vergelijking met het Fransche werk bragt mij tot de vaste overtuiging, dat de Mnl. bewerking in eene Fransche en wel in die van MARIE hare aanleiding gevonden heeft.

Wanneer dit gevoelen als genoegzaam gegrond wordt aangenomen, vinden wij tevens daarin eenen maatstaf omtrent den omvang dien ons gedicht zal gehad hebben. Het fragment loopt namelijk in zijne 434 verzen tot aan vers 627 van het werk van MARIE, want daar vindt men:

Dedenz la maisun vus serrez
Tant de bons messages aurez
De part Deu à vus parlerunt
E si vus reconforterunt; *etc.*

en, daar het geheele Fransche stuk 3302 verzen bevat, kan men veilig aannemen dat meer dan vier vijfde gedeelten van het Mnl. gedicht vooralsnog voor ons verloren zijn.

Het zij mij vergund hierbij nog de volgende bijzonderheden te voegen, die betrekking hebben op de in het fragment voorkomende personen of zaken.

De Ridder van wien de verzen 365 en volgg. de lotgevallen onmiddellijk vóór en bij zijne nederdaling in het Vagevuur bevatten, wordt in ons fragment nog niet genoemd, maar heet bij MARIE DE FRANCE: OWENS, en hij is dezelfde OWENS, EWEN, OWEIN of YWEIN, zoon van koning URIEN, die vazal van koning ARTHUR en een der dapperste ridders van de Ronde Tafel was. In den Roman door CHRESTIEN DE TROYES gedicht, waarvan YWEIN onder den naam van *Chevalier au Lion* de held is, wordt echter van zijne onderaardsche ontmoetingen niet gewaagd (1).

Wat de grot van den Heiligen PATRICIUS aangaat, men vindt vermeld dat zij in 1494, op bevel van Paus ALEXANDER VI, gesloten werd, daar het toen duidelijk gebleken was, dat al wat men van het Vagevuur van ST. PATRICIUS verhaalde, den toets der waarheid niet kon doorstaan. In de XVIe eeuw echter waren de bedevaarten naar die plaats nog zóó menigvuldig, dat zij somtijds door 500,000 menschen te gelijk bezocht werd. HENDRIK VIII, door verschillende beweegredenen daartoe genoopt, deed ze eindelijk geheel vernielen, en zoo verdween die grot, die vroeger waarschijnlijk alleen gestrekt had om den Heilige tot afzonderingsoord te dienen, en waaraan middeleeuwsch bijgeloof de meest buitengewone en bovennatuurlijke eigenschappen had toegeschreven.

De staf van ST. PATRICIUS (vergelijk vers 182—189)

---

(1) B. DE ROQUEFORT, *Notice sur le Purgatoire etc.* in zijne uitgaaf der *Poésies de* MARIE DE FRANCE, Tome II, *Paris* 1820, in 8°.

was in de XIVe eeuw nog in wezen en werd te *Dublin* bewaard.

Dat het HS. slordig afgeschreven is, duidt, ook na eene oppervlakkige zuivering van fouten, het fragment klaarblijkelijk aan.

's Gravenhage, M. F. A. G. CAMPBELL.
10 Julij 1848.

VANDEN VAGHEVIER DAT SENTE PATRICIUS VERTOGHET WAS.

DAT PROHEMIUM.

Bid allegader, jonc ende out,
Dat hi, die sinen doet ant hout
Des cruces doer onsen wille woud liden,
Ons verlicht in desen tiden,
Hert ende sin hier toe verleen.
Want, al wer des menschen hert en steen,
Woude hi gheven sin ende oren
Dese hystorie te horen,
Hi soude duchten ende beven
Tot int eynde van sinen leven,
Soe wer dat hi hoerde nomen
Distorie die hier na [sal] comen.
Ic heb menich dinc ghehoert,
Vruchtelic ende seer swer woert,
Mar noit en quam mi dicht soe na

Als dese hystorie die ic besta,
Noch die mi soe seer verswerde
Als ic u, van woerde te woerde,
Segghen als die hystorie leghet
Ende als ons die meyster seghet.
Want ons Sente Gregorius toghet
Vele, wat die ziele doghet
Die van desen lichaem es versceyden.
Om quade quaetheit te verleyden,
Den ghenen in doechden te sterken
Met exempele van goeden werken,
Beghin ic te boudeliker voert;
Want hi seghet in sine woert:
Dat, in die teghen wordicheit
Als die ziele uten lichaem sceyt,
Enghele sijn, quade of goede,
Die die ziele hebben in hoede
Ende, na hoer verdiente, leiden
Ter bliscap of ter drovicheiden.
Si segghen van menschen die noch leven,
Van den dinghen hebben voert gheven
Diemen noch noit ghescien vernam.
Ic laet die reden waent hem quam;
Want die meester seghet dat
Soe gheloves des dinghes te bat.
Hi seghet van gheesten, die van hier
Ghevaren waren ende quamen scier
Ten lichaem weder, ende orconden
Van sulker dinc die si der vonden,
Of van bliscapen of van rouwen.
Het was oec dinc diemen mocht scouwen

Alsmen in der werelt vint,
Datmen haet of datmen mint,
Materie die men mach hanteren
Of hoer ghelijc in allen maniren.
Husen, poerten, water, vier,
Menschen, beesten menighertier,
Vlammen, scepen, brugghen, straten,
Alsmen noemt ter werelt baten,
Ende elc mensche voer oghen siet;
Diemen volghet of diemen vliet
Ende van den lichame varen,
Dat mense op wert met den haren
Hinc, ende dede onghevoech,
Met voten stac, met handen sloech.
Daer toe van menigherhande torment
Der si in waren ghesent.
Desen man salmen gheloven,
Men wil hem sijns rechts beroven.
Men hevet vonden dicke dat lieden
Vraechden, als menschen verscieden,
Wer si voren, of wat si vonden,
Of wat si daden of begonden;
Want wijt en weten noit noch saghen
Soe moeten wi duchten, bet dan vraghen.
Wie der sekerlijc bestaen
Wech die hi noit en hevet ghegaen?
Mar seker sijt dat goet leven
Quaden eynde niet mach gheven.
Al draghet verdiente hier crone,
Na die doet comet lone;
Ende die pine die der na coemt

Dat es tfaghevier alsmen noemt.
Alder elc mensche die hier boven
Comen sal met enighen loven,
Hine moet werden ghepurgeert
Na dien dat sine verdiente begheert.
Ja, mensche gode ende vercoren
Moeten inder pine behoeren.
Want die pine materelijc es
Soe behoert, des sijt ghewes,
Die stat materelic te wesen
Der men eyndet die pine van desen.
Nu es die swerste pine hier onder,
Datte segghen es wonder,
Dattet algader dat nederste es;
Die meeste vroude, des sijt ghewes,
Es dat hoechste dat men hevet,
Ende elc hevet staet alsmen hem gevet;
In midden staen quade ende goden
Als wi in deser dinc bevroeden.
Die meesters proven provelijc
Dattie helle onder erdrijc
Staet, ende nu hoert, dat es wer,
Als en kerker donker ende swer;
Ende dat paradijs dat leecht
Recht int oesten, alsmen seecht.
Het es erdrijc, dat verstaet,
Der men die zielen in ontfaet
Die uten vaghevier sijn ghesent,
Der si ghedoecht hebben torment
Ende der si blide te gader sijn.
Want het seghet Sente Augustijn:

Die zielen sijn, tot opten dach
Der niemant niet verborghen mach,
In sonderlingher stat allene,
Der elkerlijc, groet ende clene,
Hevet, na dat hi hevet ghedaen,
In vrouden of in pinen staen;
Dat Sente Augustijn weten doet
Ende ons Gregorius maket vroet.
Dat gheeste, die onmaterelic sijn,
Moghen van vier doghen pijn
Dat van materien hevet sijn wesen,
Moghen wi merken wel in desen.
Mar sine doghen niet ghelijc;
Na sine verdiente hevet elkerlijc.
Wine moghent oec niet weten voren,
Want wine moghent sien no horen.
Mar van hem die van hene varen,
Die bi wille Gods weder verbaren,
Werden teken, materien ghelijc,
Gheseghet te betoghen gheestelic;
Want sine moghent sien noch horen (1)
Ende waen hem in sulken voeden.
Ende als si weder te leven quamen
Niet dan lichamelike dinc vernamen.
En mochten die dinc niet bet bedieden,
Want wi daer noit en ghescieden.
Hier bi seg ic dat dese jeste
Niet en was ghesien in gheeste
Mar levende, wakende ende voersien,

(1) In dit en de volgende verzen schijnen, bij de vroegere afschrijving, misslagen te zijn ingeslopen. Vergelijk ook vs. 124.

(Sach yeman des ghelijc ghescien ?)
Recht oft lichamelijc had ghewesen.
Wie mi oec vroet maecte van desen,
Wie hi was die dit ghevel,
Suldi int eynde horen wel.

Nu wil ic tot der jesten gaen ;
Merct ghijt soe moechdijt verstaen.
Hoe dit mirakels wert ghevonden
Suldi horen in corten stonden.
Van tween heilighen lesen wi dus
Die beide heten Patricius,
Mar daer mijn reden af sal wesen
Was dander van desen.
Doen hi was comen in Hierlant
Gods woert der maken becant
Met miraculen, hem te betoghen
Of hise soude bekeren moghen
Van hoer onnatuerlicheit,
Seide hoer pine, torment ende arbeit
Der hellen, ende des paradijs
Vroude maecte hi hem wijs,
Of hi met anxt of met hopen
Hem die quaetheit of mocht copen.
Die dese hystorie eerst ontbant,
Seghet dat hise als beesten vant.
Patricius, dese heilighe man,
Seide hem pine ende anxt, ende dan
Van hemelrijc die bliscap mede.
Si andwoerden: hoer onseden
Te Christum nemmermeer te keren,

Wat hi hem der of mocht leren,
Ten wer, dat enighe van hem allen
Mocht ghesien ende ghevallen
Der zaligher bliscap, der met oghen,
Der quader pine die si der doghen.
Saghe hijt, ende dan alsoe wer,
Ghelovede hem te bet van daer.
Die heilighe man riep op Gode,
Met vasten, waken ende met node
Om deser liede salicheit.
Ende als hi lach in desen arbeit
Voer des volcs groet onsede,
Verbaerde hem God der ter stede,
Gaf hem der ewangelien woert.
Enen staf gaf hi hem voert
Diemen noch in Hierlant hevet;
Voer heilichdom als reden ghevet;
Want hem die stoc Jhesus gaf
Soe heet die stoc Jhesus staf,
Der men of bescreven vint
In Malachies vite diet kent;
Wie der noch overste bisscop es
Hevet in teken, des sijt ghewes.
Doe leide God Patricius van daer
Ende toechde hem en put, die swer
Ende donker in te sien was mede,
In ene heymelike donker stede,
Ende seide hem: dat wie der inne
Gaen woude met voerhoeden sinne
Enen dach ende enen nacht,
Van der tijt datmen der bracht,

Met berouwe van sire mesdaet,
Van allen sonden soude oflaet
Hebben die hi noit dede.
Hi soude oec sien der zaligher stede
Wer si sijn, in wat staet;
Der quader pine ende hoer onbaet.
God voer hene als hijt gheboet.
Die heilighe man dreef bliscap groet
Dat hem der God woude openbaren
Ende hem den put der condich waren
Der hi tvolc soude mede bekeren.
Doe dede maken die heilighe here
Bi den put en scone kerke;
Reguliers, canonic ende clerke
Sette hi der in, ende ene mure
Dede hi maken, wel ter cure,
Om den put, omdat hi woude
Dat der toe niemant comen soude
Noch heymelic der toe gheraken
(Der om dede hire en doer an maken),
Of deser dinc niet en bestonde
Hine had orlof met sinen monde.
Die prior heet hi na desen
Hoeder des slotels wesen.
Nu, vele liede hadden bestaen
Dese dinc, en waren in ghegaen
Bi Sente Patricius leven;
Exempel van pinen had ghegheven
Die si douchden ende van vrouden
Die si zaghen ende scouden.
Patricius, bi sinen leven,

Hem heet hi allen dat si screven
Die inden cloester woenden daer.
Doe begonst dat volc der naer
Den heilighen man vele bet te horen
Dan si daden te voren;
Want sijt seiden ende orconden,
Die der waren, alsijt vonden.
Ende wantmen daer die sonden doemt,
Soe es die stat dat vaghevier ghenoemt;
Ende wantet Sente Patricius eerst sach hijr,
Hetet Sente Patricius vaghevier.
Mar dat cloester ende die kerke mede
Heet Regulus, na die lants sede.
Patricius goud die doet hoer scout;
Ende die prior wert soe out
(Dien ic te voren las
Die van heilighen leven was),
Dat hi van ouder in sijn hovet
Al sine tande waren berovet,
Sonder enen had hi behouden
Der hi ghemac of nemen soude.
Gregorius spreect ende secht wale:
» Al en hevet en oud man ghene quale,
Douder ghevet hem vele siecheiden.''
Die gode man, der ic of seide,
Dede hem ene camer maken
Biden dormter, om dese zaken
Dat van sire groter oude
Niemant swerheit hebben soude.
Die jonghe broders van binnen
Vraechden dicke, om spel van minnen:

» Vader, ghi sijt out van jaren,
Welc tijt wildi henen varen?
Hoe langhe tijt wildi bliven hier neder?"
Die goede man andwoerde weder:
» Wert sijn ghewille die mi gheboet,
Ic had vele liever den doet
Dan langhe aldus hier te leven.
Hijr en can ic niet besheven (1)
Dan rouwe, droefheit ende mesweinde;
Ghinder es bliscap sonder eynde."
Die moniken hoerden [dic]warf,
Eer die heilighe prior starf,
Van horen dormter, dicke ende langhe,
In sijnre camer enghel met sanghe.
Der enghele sanc al hier te voren
Was aldus, als ghi moecht horen:
» Salich bistu in alre tijt,
Ende God (2) es ghebenedijt
Die altoes es inden mont
Ende vleesch en at in ghere stont,
Van begheren plachte deren;
Want spise die hi plach te teren,
Water, cout als inden vliet,
Was sout ende broet ende anders niet."
Die gode man, die heilichlike
Hier gheleeft had in erdrike,
Quam van leven hier ter doet,
Starf ende voer daert God gheboet.
Oec soe vint ict bescreven

(1) Lees: *beseven*, d. i. *beseffen*, *gewaar worden*.
(2) Lees: *die tant*, volgens het gezegde op bl. 10 en vs. 249.

Dat, in Sente Patricius leven,
Vele lieden, diet bestonden
Om aflaet van horen sonden,
Ghinghen der in alsmen hem hiet;
Som quam weder ende som niet.
Die niet en quamen wistmen wel vorwer
Dat si vervaren waren daer.
Oec wat si saghen of hoerden
Screefmen daer, van woerde te woerde,
Van hem die weder comen waer.
Nu hevet Patricius al daer
In sine na comers dit gheset:
Dat niemant en mach inden pet,
Die dat vaghevier heet, tot enigen stonden,
Hine heb orlof van des bisscops monde
Die daer es here, ende dan bestaet
Met eyghen wille voer sine mesdaet.
Als hi dan ten bisscop coemt
Ende sinen wille voer hem noemt,
Die bisscop seecht dat hijs ontbere,
Dat wer beter dan hi inkere;
Want hem menich des an nam
Ende somich noit weder en quam,
Ende wil hijs dan niet ave staen
Ende hijt emmer aen wil gaen,
Die bisscop ghevet hem lettren mede
Ende laten varen der ter stede.
Als die prior die brieve ontfaet
Ende sine begheert der in verstaet,
Ontraet hi hem der integaen,
Ander penitencie te ontfaen,

Ende seit: dat hem des menich an nam
Ende somich noit weder quam.
Siet hi dan dat hi altoes
Blivet in desen dat hi coes,
Soe doet hine in die kerke mede
xv. daghe in sine ghebede.
Als dese tijt es om lopen,
Doet die prior te gader ropen
Al die clergie van daer bi
Ende doet hem singhen misse, dat hi
Dat sacrament der in ontfae,
Met wiwater gheseghent der na.
Als die heilighe lude langhe
Hebben gheset der na met sanghe,
Met processien, ledemen ter doer
Ten vaghevier, als ic heb voer
Ghehoert, ende die prior ondoet
Die doer des puts, ende maket vroet
Des duvels list, ende oec die pine
Diemen der doghen moet in scine;
Dat vormaels menich man begonde
Ende somich niet weder comen conde.
Ende of hijt niet wil achter laten
Ende altoes blivet in enen state,
Der priester segheninghe der ter stede
Nemet hi, ende bid om hoer bede;
Metter hant voer sijn hovet
Maket hi en cruce, des ghelovet,
Der na soe gaet hi in dat gat.
Die prior onsluut die doer na dat
Ende die processie gaet ter kerke

Weder, ende voldoet Gods werke.
Des ander daechs, als ghi moecht horen,
Gaen si weder ter doren;
Vintmen daer ter selver tijt,
Gaen si weder met jolijt.
Der moet hi xv. daghe na desen
Met herten in ghebede wesen.
Vintmen niet ter selver stont,
Des ander daechs maecmen cont
Den volke, dat hi es vervaren
Ende nemmeer en sal verbaren.
Die prior onsluut die doer van binnen
Ende gaen van daer als sijt bekennen.

Van den ridder die int vaghevier ginc.

Het gheviel alhier te voren,
Dat en ridder ut vercoren,
Eer die coninc Sthephen bleef
(Bi sinen tiden oec diet screef
Der ic dese reden of sal dichten),
Desen bisscop quam te biechten
Die inden bisdom was heer
Der dat vaghevier staet, der ic of seide eer.
Die bisscop scouten om sine sonden,
Want hi, met handen ende met monden,
God verbolghen had swerlijc
Ende der om most derven sijn rijc.
Die ridder die was drovich seer
Ende pensde hoe hi sinen heer,
Die hi swerlic had verwracht,

Beteren mocht in sijn ghedacht.
Die bisscop sette hem met desen
Penitencie na sijn wesen,
Na sine sonden ende sine mesdaet.
Die ridder sprac: » Here, verstaet,
Want ic soe seer heb God verbolghen.
Moet der sware penitencie na volghen?
Mach ic mijn sonden beteren hier?
In Sente Patricius vaghevier
Wil ic voer mine mesdaden gaen."
Die bisscop riet hem weder saen,
Mar die ridder had mans cracht
Ende helt hem altoes in sijn ghedacht.
Die bisscop sprac: thadde menich an nomen
Die noit weder en was comen.
Als die ridder dat verstoet (1)
Des ridders sin, ende sinen moet
Dat hi die dinc niet woude begheven,
Hiet hi hem nemen moniken leven.
Doe sprac hi: dat hijt niet en dede
Hine had, int vaghevier, sine mesdede
Ghebetert die hi had bekent.
Doe wert hi ten prior ghesent
In maniren alsoe voert
Als ghi voren hebt ghehoert.
xv. daghe was hi in die kerke;
Dedemen comen papen ende clerke
Ende dede misse singhen vroe.
Dat sacrament ontfenc hi doe
Ende wert ten put gheleet, der naer,

(1) Hier schijnen een paar verzen uitgevallen te zijn.

Met processien ende met sanghe claer.
Die prior die onsloet die doer
Ende sprac hem toe: »Nu siet u voer.
Nu siedi wel wat ghi bestaet;
Hets beter noch, doet onsen raet,
Ende latet achter ende doet el
Penitencie, soe doet wel.
Want menich dese dinc an nam
Ende somich noit weder quam.
Bi dat si hoerden ende saghen
Dat sijs niet en conden verdraghen,
Ende int ghelove niet vast waren,
Soe mosten si te mael vervaren.
Mar wildijt emmer der in boten,
Ic sal u segghen dierste onmoten."
Hi sprac: »Jaic, met rouwen van binnen
Wil ict voer mine mesdaet beghinnen."
Doe andwoerde die gode man:
»Ghi sult in Gods name in gaen dan
In den put, vast neder gaen
Tot dat ghi en velt siet voer u staen;
Der in suldi vinden en sale
Meesterlic ghemaect wale;
Indie zale suldi bode
Vinden die comen van Gode.....

[Onder het afdrukken dezes ben ik onderrigt geworden, dat ook in den volksroman van *Fortunatus* van het Vagevuur van ST. PATRICIUS gesproken wordt. Men vindt namelijk in dien roman een hoofdstuk, dat ten opschrift heeft: » *Hoe Fortunatus met zijne dienaars na huys trok, en hoe zij 't zamen in Sint* PATRICIUS *Vagevuur gingen.*" Zie uitg. van KOENEN, Amst. 1796, in 8°. bl. 43.]

EEN KLOOSTER-SERMOEN.

(*Bladvulling.*)

Die heilighe gheest had voel uutvercoren dochteren, die hi met groter liefsten beseten had. Ende doe hi sach dat dese uutvercoren dochteren tot jonckvrouwen op wiessen in allen doechden, daer hi groot behagen in had, des waert hi te rade met der ewigher wijsheyt sijns vaders, dat men desen werdighen jonckvrouwen een cloester timmeren soude, daer si den vader inder ewicheyt tot alle tijt in dienen mochten. Doe dit cloester ghetimmert was, ende dese lieve kynderen daer in waren gheset, doe quam die heylighe gheest ende visenteerdense. Des waren daer onder allen den lieve kynderen seven alle uutnemende scoen kynderen, ende aldus waren haer namen: Oetmoedicheyt, Min, Wijsheyt, Reynicheyt, Soberheyt, Ontfermharticheyt, Goedertierenheyt. Doe riep die heilighe gheest voert sijn lieve dochter Oetmoedicheyt ende sprak: »Lieve dochter Oetmoedicheyt, ic maecke u abdisse van desen salighen cloester, ende beveel u dat ghi u susteren bewaert ende leert inder oetmoedicheyt, also dat daer die hemelsche vader in gheert ende geloeft werde." Doe riep hy voert sijn salighe

dochter ende lieve dochter Minne, ende sprak: » Mijn lieve dochter Minne, u maeck ic priorinne, ende beveel u dat gi u susteren voert wijst ende leert in minnen, om malcanderen te minnen gelijck dat u hemelsche vader u plach te minnen ende ghemint heeft.” Doen riep hi voert sijn salighe dochter Wijsheyt, ende sprack: » O salighe dochter Wijsheyt, u maeck ic procurator, ende beveel u dat ghi dit cloester besorghen sult bi nacht ende bi daghe, dat daer scade noch scande in en come, ende dat die gueden des cloesters niet te quist en gaen, alsoe dat ghijt, dochter, verantwoerden moghet voer die ewighe wijsheyt.” Doe riep hy voert sijn lieve scoen dochter Reynicheyt, ende sprac tot haer: » Lieve ende gheminde dochter, u maeck ic costerinne, ende beveel u dat ghi de autaren verciert ende dect met witten clederen die reyn sijn ende onbevlect, ende oeck dat gi uwen susteren een troest ende een exemplaer sijt inder reynicheyt.” Doe riep hi voert sijn uutleerder lieve dochter Soberheyt, ende sprack tot haer: » Mijn werde lieve dochter, ic maeck u koken maghet, ende beveel u dat ghi die coken regeert in tamerliker soberheyt, want soberheyt is een moeder van groter doechden.” Doe riep hi voert sijn lieve ende eersaem dochter Ontfermherticheyt, ende sprak haer toe aldus: » Mijn lieve eersaem dochter, u beveel ic dat ghi ontfermhartich sijt op alle die gene die gi in liden weet, ende sonderlinghe den armen die voer u poerte comen, die suldi herberghen ende den corf mildelijc deylen.” Doe riep hi voert sijn lieve gheminde dochter, daer hi groot behaghen in had, Goedertierenheyt, ende sprac tot haer:

»Mijn lieve gheminde dochter, u bevele ic dat ghi die sieken bewaert in goedertirenheyt ende in medeliden hoere suycten, ende sterkense inden gelove ende vestighense inder minne gods ende makense hoepsaem totten ewighen leven." Ende doe hi dus sijn ambochten bevolen had dese soeven joncvrouwen, doe dede hise besiden hem staen, ende dede alle die ander sijn lieve dochteren voer hem comen. Doe vielen sy op hoer knyen voer hem, ende spraken: »Ghebenedide vader, wats u begheerte?" Doe antwoerde hi: »Lieve kynder, dat sal ic u segghen. Siet, u seven susteren die hier bi u staen, dien heb ic bevolen die officien ende die diensten des cloesters, ende hier om begheer ic dat ghi hem hoert, ende beveel u allen gehoorsam kynder te wesen: ende ic ghelove u ende verseker u dat ewighe leven." Doe spraken die kynder al ghemeen met vrolijcken aensichten ende met blider harten: »Ghebenedijt sij God inden oversten! Vader, dijnen wil gescie in ons ende in allen creaturen!" Doe hieffen si op enen vrolijcke sanck ende songhen: »Te Deum laudamus!" ende dat cloester wert geregeert voertgaende in allen doechden. Mer niet langhe daer na, doe dit cloester dus was voertgaende in doechden ende vernaemt wart van sijnen heiligen leven, dat vernam een prince die inden lande was geseten ende machtich ende rijck was, ende sinen naem was Sathanas. Ende hi had des toren ende nijt dat des heylichs gheests kynderen soe eendrachteliken regeerden dat cloester. [Doe] dachte hij dat daer sijn dochteren bat voeghen souden dat cloester te regeren dan des heylichs geests kynderen. Ende Sathanas seynde sijn boden ende

brieven aender abdissen dicke ende menichwerven, also lange dat die abdisse ende priorinne ende procuraters over een droeghen onder hem drien, datmen Sathanas kynder ummer niet ontfangen en soude also lange als si macht hadden inden cloester. Het gesciede niet langhe daer na, dat dese drie voerscreven uut voeren te visiteren een ander cloester, ende dat vernam Sathanas, ende nam .vII. sijnre dochteren ende voer daer mede te cloesterwaert, ende dede alle die kynderen des cloesters voer hem comen, ende sprack aldus: »Dochteren, mijn harte hevet u langhe gunstig gheweest, ende heb altoes wil gehad mijn dochteren by u te brenghen; ende wildi mijn kynderen ontfangen, ic wil u scats ghenoch geven dit cloester mede te vertimmeren vierwerven beter dant nu is; ende voert wil ic gheven also voel corens ende wijns, alle jaer ten ewighe daghen, als dit cloester verteren mach; ende oec wil ic u scats genoch seynden dat gi u regule verlichten moghet ende dat gi vleysche moget eten ende uut varen spoelen (1); ende ic wil u een onderstant wesen tegen alle die gheen die u hynderen moghen, want ic ben mechtich van maghen, rijck van scat. Ende gaet ende beraet u hier op ende segt my een goet antwoerde." Des ghingen die salighe kynderen te rade, ende alle hoer crachten worden beweghen vanden groten boede die hy hem boet; ende hoere gheen en dorst dit openbaren wat haer harte meynde, want si waren alle metter giericheyt begrepen, mer sy overdroeghen met deser antwoerden en-

---

(1) D. i. *varen spelen* of *spelenvaren*.

de seynden tot Sathanas, dat si des niet doen en dorsten, haer oversten en waren niet thuys comen. Doe Sathanas dat hoerde ende sach dat si alle tot ghiricheyt gheneycht waren, doe sprack hi: »Ontfanghet mijn dochteren, ende al dat u daer af coemt van uwen oversten, dat sal ic u vrilike uut draghen ende sal u in corten daghen hier af goede bullen verwerven, dat die paus confirmeren sal ende u absolveren sal vander (1) misdaet die ghi daer aen doet, ende men sal u oversten maken inden cloester, want ic crighe vanden paus al dat ic begheer; ende dat en laet u niet verwonderen, want alle die biden paus sijn, daer is luttel sy en sijn mijn maghe of swegher. Oeck heb ic enen soen die cardinael is ende heyt Symonia, het en waer gheen wonder hi en soude noch paus werden, ende dat is dese kynder brueder." Doe dese simpel onnosel kynder dit hoerden, doe slachten si den scapen die ghene heerde en hebben, ende ontfinghen des duvels kynder in hoer gheselscap, ende traden in, die een naden anderen. Die yerste die inghinc die hiet Ghyericheyt, daer na Houverdie, daer na Hat ende Nijt, daer na Toren ende Gramscap, ende daer na Wreetheyt ende Onghehoersaemheyt, ende dese dochteren hadden sommighe .VIII. camer joncfrouwen, sommighe soeven, sommighe .VI. Wat ghesciede? Doe dese joncfrouwen ontfanghen waren, rechtevoert waert Hoverdie abdisse ghemaect, Hat ende Nijt priorinne, Ghierigheyt procuratrix, Oncuysheyt costerinne, Gulsicheyt coken maghet, Vrecheyt totten aelmis corf, Wreet-

---

(1) *Het HS. heeft:* sonder.

heyt die sieke te visiteren ende bewaren. Doe dit ghesciet was een wijltijts, doe quam die abdisse Oetmoedicheyt met haren gheselscap inden cloester weder, ende sach dat alle die ghene die vanden heilighen geest bevolen was dat cloester te regeren, verscoven waren. Doe sprac die Oetmoedicheyt totter Minnen ende totter Wijsheyt die met haer uut gheweest hadden: »O we! wats ons ghesciet! wy waenden te winnen ende hebben sonderlinge vele verloren. O wee deser jamerlicker meren! O wee des verlies dat ons verloren is! O wee! hoe sullen wi dit verantwoerden voerden oghen Gods, dat wi dus jamerlijc versuymt hebben met onsen uutvaren." Doe quamen die ander uutvercoren dochteren bider abdisse der Minne ende der Wijsheyt, ende spraken: »O wi vrouwen! hoe is het hier gevaren! Onse cloester en had nie soe voel eren, ten heeft nu voel meer scande." Ende die Reynicheyt sprac aldus: »O vader in den hemel! u si gheclaecht dat Oncuysheyt in mynen dienst geset is, die u autaren met onreynen clederen dect, die ic met reynicheden ende witten clederen plach te sieren. Ontfermhartige vader! lates u ontfermen!" Doen sprac Soberheyt: »O vader in den hemel! u sij gheclaecht dat Gulsicheyt in mynen dienst gheset is, des duvels dochter, ende met soe groter gulsicheyt onse cloester regeert. O hemelsche vader! ontfermt u over ons!" Doe quam Ontfermharticheyt ende sprac: »O ewighe vader! dat si u gheclaeght dat ic gheen macht en heb den ermen broet te gheven, die ic sie bederven van hongher. O milde vader! ghewerdighe dij ons te onfermen!" Doe sprac die Goedertierenheyt: »Vader! ont-

fermt di onser, want wi jamerliken bedroghen sijn met des duvels kynderen, die, leyder! in onsen cloester ghecomen sijn ende aldus mechtich gheworden sijn. O goedertieren vader! hoert hoe mijn sieken ligghen ende kermen: die ic soe goedertierlijc plach te bewaren, die sijn nu comen onder toren wederstruckychs handen. O gheweldighe vader! lates u doch nu ontfermen!" Aldus quamen dese soeven joncfrouwen alle daghe te gader, heymelijc, waer sij mochten, screyende ende wenende bitterlijc, met geboechden knien ende met ghevauden handen, met natten wanghen, met opgeheven oghen ten hemelwaert ende spraken: »Och ewighe gebenedide vader! ghi die alre dinghen mechtich sijt, die hemel ende aertrijc gemaect heeft ende alle creaturen ghescapen! O! gedenct dat wi ummer u kynder sijn. Vader! al sijn wi ghevallen, wilt ons niet te mael vergheten ende verderven laten. Vader! buten u en moghen wy nummermeer op staen; mer reyke ons, o ghebenedide vader! dijn hant die ons ghescepen heeft ende ghemaect, op dat wij van onsen swaren liden verlicht moghen werden ende vertroest." Wat dese joncvrouwen baden ende screyden, die vader en hoerdense niet ende lietse langhe tijt in desen liden; ende des duvels kynder regeerden dat cloester in groter hoverdien, in groter giericheyt, gulsicheyt ende oncuysheyt ende in velen anderen sonden. Wat ghesciede? Doe dese joncvrouwen niet af en lieten nacht noch dach, tot allen tiden bescreyden sij des cloesters val, also dat die heilighe gheest aensach die ghebeuchde knien, die ghewronghen handen, die bescreyde wanghen, die neyghende stemmen, die doer den hemel ghetuigen. Doe

sprac die heylighe gheest: »Vader! dit en willen wij niet langer liden, dat onse dochteren aldus bedruct worden." Doe quam die heilighe gheest met soe groter mogentheyt inden voerseyden cloester, ende werp uut des duvels kynder ende verdreefse weer van daer, ende riep alle doe sijn lieve dochteren voer hem ende beval enen yeghelicken syne dienst die hi te voren plach te doen, ende hi hiet der Oetmoedicheyt, der Wijsheyt, der Minnen ende der Voersienicheyt by gehoorsaemheyt, dat si niet meer uut en voeren visiteren; ende loefden ende danckten Gode dat si verlost waren van des duvels kynder, die hen niet beteren en wouden. Doe hieffen si op met vroliker harten ende met blider stemmen: »*Veni creator Spiritus.*" Ende doe desen vroliken sanck gesongen was, doe maecte die heylighe geest een woninghe inden cloester ende bleef altoes by hen. Ende sy leefden voert in groter ynnicheyt in heylighen leven. God geve dat wy onse cloester also regeren moeten datter God in geëert sij, [die] gheloeft ende gebenedijt weerden moet in der ewicheyt! Amen!

Dits een gheestelijc sin gesproken van desen cloester, ende leert ons hoe een yegelike mensche selve een cloester van hem maken mach, ende merken hoe hem God gebeelt ende ghescapen heeft, ende hoe die voergenoemde doechden in hem geformeert sijn, ende hoe dat cloester te niet gaet, wanneer dat wi van ons laten dwalen die drie ierste dochteren, als oetmoedicheyt, min ende wijsheyt, dats voersienicheyt, dat is te weten ende te voerdenken wat ons goet of quaet is:

dan coemt die viant ende vynt ons ydel, ende brengt sijn dochteren in ons met allen haren camer joffrouwen, als voer ghescreven is. Hierom, lieve broeders ende susteren! laet ons vast houden dese drie doechden, als ootmoedicheyt, min ende wijsheyt met voersienicheyt: soe wort ons cloester wael beleydt. Mer ummer hoet u voer ghiericheyt, want sij wort gherne yerst inne gheleyt. Des gonne ons die Vader, die Soen, die heilige Geest! Amen!

OORSPRONG VAN DEN DOBBELSTEEN.

O lieve broeder! gheeft mij raet,
Ende siet hoe mij God heeft versmaet,
Ende ic gae hier vast overdencken
Hoe ic best God weder mochte krencken.
Here, ic wil u seggen een
Van desen sescantighen steen:
Ist dat ghijen wilt condighen,
Men sal daer alte seer in sondighen,
Bij Gods cruys ende bloet, ghij lieget!
Die ander sal weder seggen: sieget!
Dat vallen duvel op dijn longe werme,
Du hebbes onrecht, bij Gods hart ende derme!

Het was hier voertijts in die stat van Romen een Senatoer, die Gode in gheenre waerdicheit en hadde

noch liefde, ende was te mael een boess mensche, als hier na wel gescreven staet. Dese Senatoer hadde van Gode een gheessel, dat hij inder natueren lazarus was ende soe lelick van figueren, dat men sijns geliken int lant niet en vant van lelicheden. Hier om soe was hij soe overfel ende quaet geworden, dat hij Gode seer hatede, ende niet en leefde naden geboden Gods, mer oorloechde na sijn vermoghen teghen God met sijn quaetheyt, ende ummer bleef hem lelicheyt ende lazarie. Ende daer om was hem scouwende alle gheselscap der menschen; ende hadde hij in enigher wijs yet moghen [doen] oft brenghen dat teghen die eer Gods gheweest hadde, hij hadt te mael ghedaen in confusie ende versmadenisse Gods. Daer na gheviel op een tijt dat dese Senatoer soude buten varen ten velde spaceren, als hij dicwil plach alleen, want sijns geselscaps en begheerde niemant. Mer daer hij opt velt quam ghevaren, sach hij voer hem den duvel staen in eens mans gelijck, die hem aldus toe sprack ende seyde: »Heere! ic ben u vrient, ende daer toe heb ic u seer lieff. Mer des en vervaert u niet van mij, ick sal u seggen wie ic ben. Ick ben die duvel vander hellen, ende ic sal u een dinck leren ende wisen. Ist, here! dat ghij dat doet, ghij sult daer Gode mede doen oneer ende laster, ende allen diet hanteren, dat weet ic wel. Ende also langhe als die werelt staet, soe salmen sijn bloet, sijn sweet, sijn pijn, sijn passie, sinen bitteren doot, ende sijn Moeder vermaledien, versweren ende lasteren verre ende na, ende alle heylighen van hemelrijck sullen daer onweerdelick met oneer vermaent weerden.” Die Se-

natoer sprack nu: »Leert mij, lieve broeder! dat, ic wil aen gaen.” Die viant sprack: »Het wordt gedaen, ende verstaet wel mijn lere, want daer sal menich mensche om onteert worden, dat weet ic wel, want quader spel en sach noyt man. Ghij sult maken een viercant figuere, die sal hebben ses siden, ende dat sal heyten een dobbelsteen. Aen die yerste side suldij setten een punt, datmen heyten sal een aes, dit doet tot versmadenis des enighen Soen Gods. Aen die andere side suldi setten twe ogen, dat salmen heyten een doys, Gode te laster ende sijnre Moeder, die daer om seer onweerdelick ende lasterlick sullen versworen ende versproken werden. Aen die dorde side suldi setten drie ogen, ende dat salmen heyten een troy, ten laster den drie personen, Vader, Soen, den heylighen Gheest. Aen die vierde side suldij setten vier oghen, dat salmen heyten een quatter, ten spijt den vier ewangelisten Gods. Aen die vijfte side suldi setten vijf ogen, datmen heten sal een synck, ten laster ende te spijt den vijf wonden Gods Christi Jhesu, die hij ontfinck voer der menschen sonden. Aen die seste side suldi setten ses oghen, dat men heten sal een sijs, den ses daghen te laster ende te scande, daer God in maecte hemelrijck ende eertrijck ende al dat leeft. Ende aldus sal dit spel volmaect sijn, ende sal heyten een dobbelsteen. Ende weet dat met desen spele God ende sijn Moeder seer mede geonneerd [ende] versworen sullen worden, ende allen santen ende santinnen, ende menich mensche sal daer om aengaen ende beghinnen sulcke saken, daermen om sal raybraken ende hangen

ende menigerwijs doden ende verdoen. Menich man ende wijf sullen daer om ziel ende lijf verliesen ende te scanden comen, ende menighen man salmen daer om verslaen, ende het sullen voel vrouwen sitten hier om int bordeel ende in ghemeyn gaen, die anders souden leven in eren ende in vredicheyden; ende hier om sullen rike heren vercopen haer lant, huys ende hoff, ende ander lude haer goet tontweldighen, ende menich mensche sal daer oock naeckt om lopen, die hem te voren metten sinen solde hebben beholpen. Men mochte niet vertellen al dat ongheval dat vanden dobbel comen sal binnen een jaer, al waert dan nochtans voel min waer." Doe die quade Senatoer dat ghehoort hadde ende wist wat quaet dat daer af comen mochte, ende God daer aff soude sijn onteert ende vermaledijt worden, doen bracht hij voort in menigen landen, daer grote sonden, scade ende scande is af comen; want hij maecte den dobbelsteen als hem die duvel geleert hadde, want hij was des duvels vri knecht. Hier om dan, du yeghelick kersten mensche! scouwet dit ambocht ende bose spel van desen dobbelsteen; want hij en is soe wetens niet noch soe goet meester, wie dat voel pleecht, hem salder int eynde aff misschien. Ende God, onse lieve here, sallen daer om seer haten ende sal hem uut sijn hemelrijck sluyten; daer ons moet voor behoeden ende bescermen die Vader, die Soen, die heylighe Gheest! Amen!

HY IS DOET, DIE CONINCK.

Waer sijn sijn vogelen ende sijn honden,
Sijn lecker spise tot sinen monde,
Sijn cleder, sijn schat ende sijn gesteynte?
Men vynt hier niet dan sijn gebeynte.

Twe wormen sitten in sijn ogen:
Sy etense uut, hy moet gedogen.
Sijn nose is verrot met allen,
Sijn lippen sijn hem al ontvallen.

Waer sijn sijn scone jonge vrouwen,
Die hy minde met groter trouwen,
Daer hy me dreeff ghenoecht ende feest?
Sy versmaden hem als een beest.

Waer sijn nu sijn piperen ende speellieden,
Waer sijn sijn joncheren ende mesnieden,
Die hem na volgeden met groten hopen?
Sy sijn hem nu allen aff gelopen.

Deze verzen en de beide voorgaande prozastukken zijn getrokken uit een handschrift van de 15e eeuw, berustende in de verzameling van den Heer A. D. SCHINKEL te *'s Gravenhage*, door wien ons welwillend een door hem vervaardigd afschrift is medegedeeld.

M. DE VRIES.

FRAGMENTEN

EENER

OUDE KEUR DER STAD *LEIDEN.*

FRAGMENT I.

Der vrouwen stallen.

XI. Item wat vrouwe, poorters wijf of van buten, stallen namen of stonden in die kerc twisken die twe sijden doren vander kerken, ende den ...oer(?) maette, plancken off enigherhande dingen leyden, hoet ghenoemt mochte wesen, up te staen: hoe menichwerven dat sijt deden, verbuerden sy XII ß, uutghenonomen die burchgravinne ende rydders vrouwen, ten wair datter begangenissen wair of doden of bruloft.

Stalle voir die vorste pylaernen.

XII. Item wat vrouwenaem in die kerc stonde of sate om misse te horen voir die vorste pylaern, verbuerde XII ß; ende die bode, die tgherecht dair toe set, sel hem tot allen tijden, als hise dair vindet, een pant of nemen mogen voir die boete voirscr. Des ghelijx

zel hi den vrouwen een pand of nemen, die om misse te horen biden outaer jeghen den paep staen.

Stalle die verboden sijn.

XIII. Item wat vrouwe stonde in kerken op enigen stallen die verboden waren vanden recht, verbuerde III ℔, dair of die grave XXX ß, die burchgrave XV ß, die stede XV ß. Ende alle vrouwen staende te bliven mit malcander mit vreden totter tijt toe dattet hem tgherecht wederseit, sonder verbuernisse.

(*De keerzijde onbeschreven*).

FRAGMENT II.

Vanden visch.

XV. Item niement en sel enighen vysch off enigherhande goet datmen eten off drincken mach an die marct brenghen anders dan gave ende goet is, by XII ß. Ende dat goet datter belaect wort, dat sel tgasthuus hebben; ende so wie die rechter ende die scepen dair toe nemen, die sullent an brenghen den rechter ende den raedsmannen, ende alle dinc bewaren bi horen eede.

Item so en sel niement twisschen Reynsburch ende Leyden ende der Waddingen visch copen, by XII ß.

Item wie stalre wair up yemens waghen of in scuyten, men en liet den luden selve vercopen horen visch, verbuerde XII ß.

Item wie visch vercofte voir mach, verbuerde XII ß; ende dien coop vanden visch mach elc mensche mede nemen die poorter is, also veel als hi wil: die des weygherde, verbuerde XII ß. Ten sy levende visch die die vroners an die brugghe vercopen, ende dat ter scepen proevinghe. Ende ghien vischcopers en zullen meer te samen wesen dan sy twe, bi XII ß.

Item so en sel ghien vrouwenaem visch vercopen binnen der vrijhede van Leyden, bi XII ß, ten wair dat hoir tgherecht oirlof gave.

KEERZIJDE VAN FRAGMENT II.

Groenen visch te copen, ende die niet en betaelt.

XVI. Item so wie vanden vischcopers groenen visch coften ende die niet en betaelden, als die eerste mael ghedaen wair ende hijt mit tween cnapen betoochde den raedsluden vander stede, so souden die raedslude den coman voldoen mit ghelde, ende die helfte meer nemen weder vanden ghenen, die dat ghelt sculdich is. Ende wair dat sake dattie ghene diet ghelt sculdich wair, niet weder en gave die helfte meer of vierscat an pande overdwers nacht, verloren die wair verboden coop ende overcoop sonder meer rechts dair op te vorderen.

Harinc te bruken.

XVII. Item so wie binnen Leyden Scoonschen ha-

rinc bruken wil, die en sel anders ghenen harinc bruken dan Scoonschen harinc, upten harinc die hi bruyct verbuert te wesen ende up een boete van XXII ß.

Noch harinc.

Item wie ander harinc te coop hilde dan Scoonschen harinc, dair sel hi een teyken up hebben wit ende root, also openbairlic dattet kenlic is. Die des niet en dede, verbuerde den harinc ende XXII ß. Ende wat harinc verbuert worde, die selmen int gasthuus dreghen: hier of die grave X ß, die burchgrave V ß, die stede V ß, ende die scout II ß.

Twee perkamenten schutbladen in een op de Stads-Bibliotheek te *Haarlem* berustend exemplaar van het *Psalterium*, *ex hebreo tralatum*, *fratre* FELICE *ordinis Heremitarum Sancti* AUGUSTINI *interprete*, Haganoae, 1522, met twee andere werken in éénen band gebonden. Schrift der 15e eeuw.

M. DE VRIES.

INHOUD

DER

VERSLAGEN EN BERIGTEN.

EERSTE JAARGANG 1844.

TWEEDE JAARGANG 1845.

DERDE JAARGANG 1846.

VIERDE JAARGANG 1847.

VIJFDE JAARGANG 1848.

---

8 vol
2